

Lesson 27 -
PRK Abhyasam 3 -
Friday June 23rd, 2023
(Record)

ॐ सह नाववतु ।
सह नौ भुनक्तु ।
सह वीर्यं करवावहै ।
तेजस्वनावधीतमस्तु मा वद्विषावहै ।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

Om Saha Nau-Avatu |
Saha Nau Bhunaktu |
Saha Viiryam Karavaavahai |
Tejasvi Nau-Adhiitam-Astu Maa Vidvissaavahai |
Om Shaantih Shaantih Shaantih ||
Meaning:

- 1: Om, May God Protect us Both (the Teacher and the Student),
- 2: May God Nourish us Both,
- 3: May we Work Together with Energy and Vigour,
- 4: May our Study be Enlightening and not give rise to Hostility,
- 5: Om, Peace, Peace, Peace.

SUBSCRIBE

Spiritual Mantra

Saraswati Mantra

सरस्वती नमस्तुभ्यं वरदे
कामरूपिणी विद्यारम्भं
करिष्यामि सिद्धिर्भवतु मे
सदा।

Vedastrologer.com

पठामि संस्कृतं नित्यं वदामि संस्कृतं सदा
ध्यायामि संस्कृतं सम्यक् वन्दे संस्कृत्मातरम्

Om Ayim Sriim Hriim Saraswati Devyai Namaha

ओम ऐम् श्रीम् ह्रीम् सरस्वती देव्यै नमः

What are the benefits of chanting Saraswati mantra?

- a. Doing regular chanting of Saraswati mantra improves your speech, memory and concentration in study.
- b. She removes your ignorance and refines your character by giving you good qualities like humility and culture.
- c. **Saraswati Mantra** gives you control over your speech, knowledge and wisdom.
- d. By chanting this mantra of saraswati maa with dedication, a student can pass his exam with good marks.
- e. Chanting Saraswati Mantra helps poets, writers and folk speakers to reach new heights of achievements.
- f. Close your eyes in contemplation and rub your hands together and then open your palms and say the karagre vasatir Lakshmi prayer

<https://youtu.be/YuKtKR3r0oM>

शब्दकोष ४० + २० = ६०]

अभ्यास ३

(व्याकरण)

(क) अहम् (मैं), आवाम् (हम दोनों), वयम् (हम सब) (सर्वनाम) ।
 रमा (लक्ष्मी), वालिका (लड़की), लता (लता), कथा (कथा, कहानी),
 क्रीडा (खेल), पाठशाला (पाठशाला), विद्या (विद्या) । (१०) । (ख)
 आ + गम् (आना), दृश् (देखना), स्था (रुकना, बैठना), पा (पीना), घ्रा
 (सूँघना), सद् (बैठना) । (६) । (ग) इतः (यहाँ से, इधर), ततः (वहाँ से),
 यतः (जहाँ से), कुतः (कहाँ से) । (४) ।

शब्द कोशः (४०+२० =६०)

- (क) १। अहं (मैं)
- १। आवां (हम दोनों)
- ३। वयं (हम सब)
- ४। रमा (लक्ष्मी)
- ५। बालिका (लडकी)
- ६। लता (लता)
- ७। कथा (कथा, कहानी)
- ८। क्रीडा (खेल)
- ९। पाठशाला (पाठशाला)
- १०। विध्या (विध्या)

(ख) धातु रूप

- ११। आ+गम् (आना)
- १२। दृश (देखना)
- १३। स्था (रुकना, बैठना)
- १४। पा (पीना)
- १५। घ्रा (सूँघना)
- १६। सद् (बैठना)

(ग) अव्यय

- ७। इतः (यहां से, इधर)
- ८। ततः (वहां से)
- ९। यतः (जहां से)
- १०। कुतः (कहां से)

सूचना—(क) रमा—विद्या, रमावत् । (ख) आगम्—सद्, भवतिवत् ।

व्याकरण (लट्, उत्तमपुरुष, वर्णमाला)

१. रमा शब्द के प्रथमा और द्वितीया के रूप स्मरण करो । (देखो शब्द० १५) । इसी प्रकार बालिका आदि के रूप चलाओ ।

२. उत्तमपुरुष में धातु के अन्त में एक० में आमि, द्वि० में आवः और बहु० में आमः लगेगा । जैसे—पठामि, पठावः, पठामः ।

३. लट्, लोट्, लङ्, विधिलिङ् में इन धातुओं के ये रूप होते हैं—गम्—गच्छ्, गच्छति आदि । आगम्—आगच्छ्, आगच्छति । दृश्—पश्य्, पश्यति ।

—तिष्ठ्, तिष्ठति । पा—पिव्, पिवति । घ्रा—जिघ्र्, जिघ्रति । सद्—सीद्, सीदति । लृट् में गम् आदि ही रहेगा ।

संस्कृत अभ्यासः

मुखपृष्ठम्

सूचना

रूपाणि

(स्त्रीलिङ्गम्)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	रमा	रमे	रमाः
सम्बोधन	रमे	रमे	रमाः
द्वितीया	रमाम्	रमे	रमाः
तृतीया	रमया	रमाभ्याम्	रमाभिः
चतुर्थी	रमायै	रमाभ्याम्	रमाभ्यः
पञ्चमी	रमायाः	रमाभ्याम्	रमाभ्यः
षष्ठी	रमायाः	रमयोः	रमाणाम्
सप्तमी	रमायाम्	रमयोः	रमासु

संस्कृत अभ्यासः

भू धातुरूपाणि - कर्तरि प्रयोगः लट् लकारः परस्मै पदम्

भू सत्तायाम् - भ्वादिः

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथम पुरुषः	भवति	भवतः	भवन्ति
मध्यम पुरुषः	भवसि	भवथः	भवथ
उत्तम पुरुषः	भवामि	भवावः	भवामः

< भू

तुलना

अभ्यासाः

धातुः संक्षिप्त रूप (लट् लकार)

प्र०	अति	अतः	अन्ति
म०	असि	अथः	अथ
उ०	आमि	आवः	आमः

(१५) रमा (लक्ष्मी) आकारान्त स्त्री०

रमा रमे रमाः

रमाम् " "

रमया रमाभ्याम्

रमायै " रमाभ्यः

रमायाः " "

" रमयो रमाणाम्

रमायाम् रमासु

हे रमे हे रमे हे रमाः

(१५) रमा (सं० रूप) (दे० अ० ७)

प्र० आ ए आः

द्वि० आम् " "

तृ० अया आन्याम् आभिः

च० आयै " आभ्यः

पं० आयाः " "

ष० " अयोः आनाम्

स० आयाम् " आसु

सं० ए ए आः

४. वर्णमाला—कोष्ठ में पारिभाषिक नाम हैं, इन्हें स्मरण कर लें ।

(क) स्वर—अ, इ, उ, ऋ, ए, (ह्रस्व) ए, ऐ, ओ, औ (मिश्रित)
आ, ई, ऊ, ऋ, (दीर्घ)

(ख) व्यंजन—क, ख, ग, घ, ङ (कवर्ग), च, छ, ज, झ, ञ (चवर्ग)
ट, ठ, ड, ढ, ण (टवर्ग), त, थ, द, ध, न, (तवर्ग)
प, फ, ब, भ, म (पवर्ग), य, र, ल, व, (अन्तःस्थ)
श, ष, स, ह (ऊष्म), अनुस्वार, (अनुनासिक)
: (विसर्ग)

सूचना—वर्ग के प्रथम (१) अक्षर का अर्थ है—क च ट त प । द्वितीय (२)
—ख छ ठ थ फ । तृतीय (३)—ग ज ड द व । चतुर्थ (४)—घ ङ ढ ध भ ।
पंचम (५) । ङ ज ण न म । संधि-नियमों के लिए ये संकेत स्मरण रखें ।
नियम ५ - अच्चीनं परेण संयोज्यम्) हल् व्यंजन आगे के स्वर से मिल जाता है ।
(यह नियम ऐच्छिक है) । जैसे—अहम् + अद्य = अहमद्य । त्वमिदानीम् ।

माहेश्वरसूत्राणि

नृत्तावसाने नटराजराजो
ननाद ढक्कां नवपञ्चवारम् ।

nRRittaavasaane naTaraajaraajo
nanaada DhakkaaM navapa~nchavaaram |

उद्धर्तुकामः सनकादिसिद्धान्
एतद्विमर्शे शिवसूत्रजालम् ॥

uddhartukaamaH sanakaadisiddhaan
etadvimarshe shivasuutrajaalam ||

अइउण् ।
ऋलृक् ।
एओङ् ।
ऐऔच् ।
हयवरट् ।
लण् ।
जमङ्णनम् ।
झभञ् ।
घढधष् ।
जबगडदश् ।
खफछठथचटतव् ।
कपय् ।
शषसर् ।
हल् ।

अभ्यास ३

१. उदाहरण-वाक्यः—१. मैं पढ़ता हूँ—अहं पठामि । २. हम दोनों पढ़ते हैं—आवां पठावः । ३. हम सब पढ़ते हैं—वयं पठामः । ४. अहं विद्यां पठामि । ५. आवां क्रीडां पश्यावः । ६. वयं पाठशालां गच्छामः । ७. अहम् अत्र आगच्छामि । ८. वयमत्र तिष्ठामः । अहं जलं पिबामि । १०. अहं पुष्पं जिब्रामि । ११. वयमत्र सीदामः ! १२. बालिका कुतः आगच्छति ।

२. संस्कृत बनाओ—(क) १. मैं पढ़ता हूँ । २. मैं पाठशाला जाता हूँ ।
३. मैं खेल देखता हूँ । ४. मैं फूल सूँघता हूँ । ५. मैं वहाँ से आता हूँ । ६. मैं
यहाँ बैठता हूँ । ७. मैं लता देखता हूँ । ८. मैं जल पीता हूँ । ९. मैं सत्य
बोलता हूँ । (ख) १३. हम दोनों कहाँ से आते हैं ? १४. हम दोनों वहाँ से आते
हैं । १५. हम दोनों जल पीते हैं । १६. हम दोनों राजा को देखते हैं । (ग) १७.
हम सब विद्या पढ़ते हैं । १८. हम सब ईश्वर को नमस्कार करते हैं । १९. हम
सब फूल सूँघते हैं । २०. हम सब बालिका की रक्षा करते हैं ।

सम्स्कृत बनाओ

(क)

१। मैं पढ़ता हूँ।

२। मैं पाठशाला जाता हूँ।

३। मैं खेल देखता हूँ।

४। मैं फूल सूँघता हूँ।

५। मैं वहाँ से आता हूँ।

६। मैं यहाँ बैठता हूँ।

७। मैं लता देखता हूँ।

१। अहं पठामि।

(आवां पठावः, वयं पठामः)

२। अहं पाठशालां गच्छामि।

(आवां गच्छावः, वयं गच्छामः)

३। अहं क्रीडां पश्यामि।

(आवां क्रीडां पश्यावः, वयं पश्यामः)

४। अहं पुष्पं जिघ्रामि।

५। अहं ततः आगच्छामि।

६। अहं अत्र तिष्ठामि।

७। अहं लतां पश्यामि।

सम्स्कृत बनाओ

८। मैं जल पीता हूँ।

८। अहं जलं पिबामि।

९। मैं सत्य बोलता हूँ,

९। अहं सत्यं वदामि

(ख)

१०। हम दोनों कहां से आते हैं

१०। आवां कुतः आगच्छावः

११। हम दोनों वहां से आते हैं

११। आवां ततः आगच्छावः

१२। हम दोनों जल पीते हैं

१२। आवां जलं पिबावः

१३। हम दोनों राजा को देखते हैं।

१३। आवां नृपं पश्यावः

(ग)

१४। हम सब विद्या पढते हैं

१४। वयं विद्यां पठामः

१५। हम सब ईश्वर को नमस्कार
करते हैं

१५। वयं ईश्वरं नमामः।

सम्स्कृत बनाओ

१६। हम सब फूल सूँघते हैं
१७। हम सब बालिका की
रक्षा करते हैं।

१६। वयं पुष्पं जिघ्रामः
१७। वयं बालिकां रक्षामः

३. अशुद्ध वाक्य	शुद्ध वाक्य	नियम
(१) अहं पुष्पं घ्रामि ।	अहं पुष्पं जिघ्रामि ।	घातुरूप
(२) अहम् अत्र स्थामि ।	अहमत्र तिष्ठामि ।	„
(३) वयं वालिकायाः रक्षामि ।	वयं बालिकां रक्षामः ।	१,३

४. शुद्ध करो तथा नियम बताओ—अहं दृश्यामि । अहं स्थामि । अहं पामि । अहं घ्रामि । वयं सदामः । आवां गच्छतः । वयं पश्यन्ति ।

५. अभ्यास—(क) २ (क) के वाक्यों को द्विवचन और बहुवचन में बदलो । (ख) इनके लट् उत्तम पुरुष के रूप लिखो—भू, पठ्, रक्ष्, वद, गम्, आगम्; दृश्, स्था, पा, घ्रा, सद् । (ग) इनके प्रथमा और द्वितीया के रूप लिखो—रमा, बालिका, लता, विद्या, कथा ।

६. रिक्त स्थानों को भरो—(लट् लकार) १. अहं जलम् (पा) । २. अहं
गृहं (गम्) । ३. अहं लतां (दृश्) । ४. अहं पुष्पं (घ्रा) । ५. वयं सत्यं (वद्) ।
६. आवामत्र (स्था) । ७. वयं पुस्तकं (पठ्) । ८. ते भोजनं (पच्) ।

सुभाषितानि

षड्दोषाः पुरुषेणेह हातव्या भूतिमिच्छता ।
निद्रा तन्द्रा भयं क्रोधः आलस्यं दीर्घसूत्रता ॥
- हितोपदेश, मित्रलाभ

One desirous of prosperity should avoid 6 vices in this world: excessive sleep fatigue, anger, laziness and procrastination.

CLOSING PEACE PRAYER

अमरकोशः

ॐ सर्वे भवन्तु सुखिनः ।
सर्वे सन्तु निरामयाः ।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु ।
मा कश्चित् दुःख भाग्भवेत् ॥
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

(Brihadaraanyaka Upanishad 1.4.14)

